

Наукова робота:
**«Соціалізація молоді з інвалідністю в інклюзивному молодіжному
центрі «Paragraph»**

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІ З ІНВАЛІДНІСТЮ	
1.1. Поняття інвалідності та соціальна інтеграція молоді з особливими потребами.....	7
1.2. Розвиток впевненості в собі у молоді з інвалідністю як один із чинників успішної соціалізації.....	11
1.3. Особливості соціалізації молоді з обмеженими можливостями у сучасному суспільстві.....	13
РОЗДІЛ ІІ. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІ З ІНВАЛІДНІСТЮ В ІНКЛЮЗИВНОМУ МОЛОДІЖНОМУ ЦЕНТРІ «PARAGRAPH»	
2.1. Особливості здійснення реабілітації інвалідів у спеціалізованих установах м. Івано-Франківська.....	16
2.2. Діагностика рівня соціалізації людей з інвалідністю та впровадження експериментального дослідження.....	18
2.3. Аналіз результатів дослідження.....	21
ВИСНОВКИ.....	25
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	27
ДОДАТКИ.....	30

ВСТУП

Актуальність дослідження. У зв'язку з сучасними екологічними та соціальними чинниками, які негативно впливають на здоров'я населення, значна частина дітей страждає від патологій та хронічних захворювань, чисельність яких з кожним роком зростає. За даними Організації Об'єднаних Націй, у світі налічується близько 450 мільйонів людей із порушеннями психічного та фізичного розвитку, що складає 1/10 частину жителів нашої планети [9].

В Україні проблема інтеграції осіб з функціональними обмеженнями є досить актуальною, передусім, це стосується молоді з сенсорними чи руховими порушеннями: суспільство не готове сприймати людей із особливими потребами. Внаслідок цього з'являється суперечність між необхідністю подолання соціальної ізоляції молоді з функціональними обмеженнями та відсутністю відповідних психологічних і соціально-педагогічних умов, необхідних для їх належного функціонування та розвитку. Йдеться, перш за все, про створення комплексної системи забезпечення, що сприятиме ефективній соціальній інтеграції осіб з обмеженими можливостями в суспільство.

У наукових дослідженнях (О. Безпалько, В. Виноградов, Л. Волкова, О. Караман, Т. Комар, Ю. Кузьміна, Н. Носкова, С. Харченко, І. Цукерман, М. Чайковський, Л. Шипіцината ін.) висвітлюються теоретичні та практичні аспекти соціально-педагогічної роботи з молоддю з особливими потребами. Проведений теоретичний аналіз проблеми засвідчив, що на сьогодні є багато наукових досліджень із питань виховання та навчання дітей та молоді з особливими потребами. Утім, проблема інтеграції та соціалізації молоді з обмеженими функціональними можливостями в соціум вивчена недостатньо повно.

Актуальність досліджуваної проблеми «Соціалізація молоді з інвалідністю в інклюзивному молодіжному центрі «Paragraph» зумовлена необхідністю розв'язання низки суперечностей, які склались в суспільстві, зокрема, потребою

успішної соціалізації та інтеграції молоді з інвалідністю в соціум та розробкою ефективних шляхів і механізмів їх впровадження.

З метою забезпечення соціальної допомоги дітям та молоді, що не мають змоги вести повноцінне життя через вади психологічного або фізичного розвитку, першочерговим є не лише зміна ставлення суспільства до людей із особливими потребами та проблемою інвалідності в Україні як такої, а й зміна уявлення самої молоді щодо власного життя та можливості саморозвитку, самореалізації. Через обмеження не лише в спілкуванні, а й у самообслуговуванні, контролі за власною поведінкою, пересуванні молоді люди стають майже повністю залежними від інших людей, батьків, що негативно впливає не лише на їх розвиток, а й на процес соціалізації.

Інклюзивні молодіжні центри є рушійною силою для розвитку та подолання проблеми асоціалізації молоді з певними вадами, оскільки спрямовані на забезпечення неформальної та громадянської освіти, змістовне проведення дозвілля, надають можливості для саморозвитку, самореалізації, сприяють покращенню комунікативно-мовленнєвих здібностей, створюють відчуття власної необхідності та значимості.

Інтеграція дітей та молоді, а також їх включення в повноцінне та активне життя є важливим етапом розвитку сучасного суспільства, оскільки, жодна людина чи то з інвалідністю чи без неї, не повинна бути відокремленою від соціуму, а статус інваліда не може позбавити її можливості бути повноцінним членом суспільства.

Об'єкт дослідження – соціально-педагогічна робота з молоддю в інклюзивному молодіжному центрі «Paragraph».

Предмет дослідження – технології соціалізації молоді з особливими потребами в умовах інклюзивного молодіжного центру «Paragraph».

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці ефективності розроблених технологій соціально-педагогічної роботи в інклюзивному молодіжному центрі «Paragraph».

Відповідно до поставленої мети сформульовано такі **завдання дослідження:**

- на підставі аналізу наукової літератури визначити сутнісні характеристики поняття інвалідності та соціальної інтеграції молоді з певними вадами;
- розкрити особливості соціалізації молоді з особливими потребами та схарактеризувати вплив невпевненості у собі, як фактор асоціалізації;
- обґрунтувати важливість молодіжних центрів, як платформи для розвитку та самореалізації молоді з інвалідністю;
- розробити та теоретично обґрунтувати комплексну програму розвитку та соціалізації молоді з інвалідністю в інклюзивному молодіжному центрі «Paragraph».

Відповідно до визначених завдань використано такі **методи дослідження:** *теоретичні:* аналіз, синтез, класифікація, порівняння та узагальнення базових понять дослідження; обґрунтування особливостей соціально-педагогічної роботи з молоддю з інвалідністю; *емпіричні:* діагностичні (інтерв'ю, анкетування, опитування), спостереження з метою вивчення реального стану роботи з молоддю з інвалідністю в інклюзивному молодіжному центрі «Paragraph»; моніторинг роботи для вивчення стану досліджуваної проблеми; *статистичні* – кількісна та якісна обробка даних для визначення отриманих результатів дослідження.

Експериментальна база дослідження: інклюзивний молодіжний центр «Paragraph». У дослідженні взяли участь 98 осіб з інвалідністю віком 16-35 років. Довідки про впровадження: Івано-Франківський міський центр соціально-психологічної реабілітації дітей та молоді з функціональними обмеженнями «Дивосвіт» (№ 6 від 15.01.2020 р.) та інклюзивний молодіжний центр «Paragraph» (№ 20 від 14.07.2019 р.).

Наукова новизна роботи полягає в тому, що уперше: теоретично обґрунтовано розроблену комплексну програму роботи з молоддю з інвалідністю в інклюзивному молодіжному центрі «Paragraph» з використанням

інтерактивних технологій навчання (вправи, тренінги, ділові та рольові ігри); уточнено суть поняття «інвалід», «інтеграція», «впевненість у собі», «соціалізація», «реабілітація»; подальшого розвитку набули форми та методи роботи з молодими людьми в інклюзивному молодіжному центрі «Paragraph».

Практичне значення результатів дослідження полягає в реалізації розробленої, теоретично обґрунтованої комплексної програми соціально-педагогічної роботи з молоддю в інклюзивному молодіжному центрі «Paragraph», що може бути використана в роботі дотичних центрів, які працюють із молоддю з особливими потребами.

Структура й обсяг наукової роботи. Дослідження складається зі вступу, двох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (24 найменування), 7 додатків (на 14-ти сторінках). Загальний обсяг роботи складає 43 сторінки, з них 26 сторінок основного тексту.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІ З ІНВАЛІДНІСТЮ

1.1. Поняття інвалідності та соціальна інтеграція молоді з особливими потребами

Проблема інвалідності є далеко не новою і сягає, без перебільшення, усієї історії людства. Це поняття є багатограним, складним та залежить від рівня економічного, політичного, соціального розвитку суспільства, його культури, освіти, моралі. З розвитком суспільства поняття інвалідності змінювалося і, відповідно, змінювалося й ставлення людей до осіб з вадами. Наявні проблеми людей з інвалідністю в Україні свідчить про необхідність посиленої уваги як з боку держави, так і суспільства. Практика показує, що значна частина положень щодо захисту інвалідів застаріла і не відповідає загальновизнаним міжнародним стандартам.

Питанням інвалідності, реабілітації, соціального захисту присвячена низка досліджень (С. Богданова, О. Іванова, І. Козуб, Р. Кравченко, К. Міщенко, В. Тарасенко, М. Провоженко та ін.). Проте, науковці не дійшли єдності у визначенні понять «інвалід», «дитина-інвалід», «інвалідність». Найчастіше використовуються терміни: «неповносправні», «люди з особливими потребами», «люди з обмеженими можливостями», «люди з функціональними обмеженнями»; у законодавчому полі України вживаються терміни «інвалід», «дитина-інвалід».

Поняття «інвалід» (від лат. *invalidus* – безсилий, немічний) уперше висвітлено в Декларації про права інвалідів (1975 р.) і визначено як неможливість особою самостійно забезпечити (повністю чи частково) потреби нормального чи соціального життя через ваду, вроджену або набуту, фізичні чи розумові можливості [6].

У соціальній педагогіці дефініція поняття «інвалід» розглядається як обмеження життєдіяльності особи з причин фізичних, сенсорних або розумових недоліків, внаслідок чого вона потребує соціальної допомоги, підтримки та захисту [13].

Науковці Л. Байда, О. Красюкова-Енс визначають п'ять найбільш поширених визначень стану «інвалідності» як от: біомедичне – порівнюється з хворобою чи вадою, що пов'язана зі станом здоров'я і вказує на конкретну фізіологічну проблему людини; філантропічне – розглядається як «людська трагедія». Відповідно особа з інвалідністю є об'єктом співчуття і підтримки, а її стан є підґрунтям для виникнення стресу усіх, хто її оточує; соціологічне – відображає «інвалідність» як форму людської «відмінності» від соціальних «норм», яка не дозволяє брати повноцінну участь у житті суспільства і відрізняє людину з інвалідністю від решти громадян; економічне – розглядається за кількістю соціальних витрат спрямованих на її утримання (лікування, реабілітація, матеріальна допомога) люди з інвалідністю стають причиною збільшення витрат та зменшення продуктивності на роботі у порівнянні із здоровими людьми; соціально-політичне – інвалідність не слід розглядати ізольовано від суспільства, оскільки, соціальний і фізичний світ, нерідко є причиною обмежень людей з інвалідністю. «Інвалідність» – це наслідок середовища, що не відповідає можливостям людини [11, с. 35].

Аналізуючи дані визначення, можна побачити, що перші чотири схожі між собою, оскільки у них проблема «інвалідності» визначається лише в межах особи, а це має ряд негативних ознак: знецінюються не лише можливості людини з інвалідністю, а й сама особа як така, що має певні вади; проявляються ознаки ізоляції і дискримінації; створюється відчуття зайвого клопоту; при визначенні проблем та потреб орієнтація спрямована на медичний аспект. Останнє, п'яте визначення суттєво відрізняється у трактуванні дефініції поняття «інвалідність», оскільки воно виводить даний термін з індивідуальної сфери і переносить у сферу соціального оточення. Простіше кажучи, інвалідність – це проблема не самого інваліда, а суспільства, у якому людина не може повноцінно себе реалізувати, адже постійно відчуває тиск через власні вади і неможливість виконувати ті чи інші функції у порівнянні зі здоровими людьми.

Отже, молодь з функціональними обмеженнями – це особа, яка повністю або частково втратила здатність чи можливість виконувати самостійно ті чи інші функції у порівнянні зі здоровими людьми внаслідок захворювання, травми або вроджених вад.

Стосовно ж поняття «інтеграція» (від лат. *integration* – відновлення, поновлення та *integer* – цілий), то в умовах сьогодення воно ще не знайшло широкого застосування, що в основному пов'язано з відсутністю достатньо розробленої законодавчої бази, достатньої кількості навчальних і реабілітаційних закладів, підготовлених фахівців, хоча їх функціональні обов'язки розроблені і висвітлені в науковій літературі.

Теоретичний аналіз доробку вчених, що вивчали поняття «інтеграція» (О. Безпалько, І. Зверева, І. Холостова та ін.), засвідчує, що загальним недоліком є відокремлення інтеграційного процесу від виконання інтеграційних заходів за місцем їх проведення.

Термін «інтеграція» у зазначених вище авторів має істотні відмінності, що ускладнює сприйняття його як однозначного визначення, тому інтеграція сприймається як процес та результат становлення зв'язків, які забезпечують взаємозалежність елементів і появу інтегративних якостей. Тоді, як поняття інтегрування – розкриває лише процес інтеграції і є вузьким поняттям.

Поняття «соціальної інтеграція» розглядається як кінцевий результат, тобто досягнення кінцевої мети цього процесу, коли людина з функціональними обмеженнями входить в життя суспільства і не відчуває себе дискомфортно. Метою соціальної інтеграції є створення такого суспільства, в якому кожен індивід відчував себе комфортно та брав активну участь в його розвитку.

Соціальна інтеграція осіб із інвалідністю – це комплекс заходів, спрямованих на відтворення порушених чи втрачених людиною суспільних зв'язків та відносин [14].

Водночас «соціальне інтегрування» розглядається як діяльність, що стосується як особистості спеціаліста, котрий сприяє процесу інтеграції, так і особистості інваліда, котрий включається в процес інтегрування.

Таким чином, можна стверджувати, що соціальне інтегрування – це процес, який представляє собою динамічну систему, в ході якої здійснюється досягнення стратегічної цілі – відновлення соціального статусу інваліда, в результаті чого відбувається включення людей з інвалідністю в усі соціальні системи, інститути, соціуми й зв'язки, призначені для здорових людей, а також їх активна участь в основних напрямках життя й діяльності суспільства відповідно до віку й статі.

У практиці соціально інтегрування молоді з функціональними обмеженнями використовується низка базових документів світового співтовариства: Всесвітня декларація прав людини (1948) [3], Декларація соціального прогресу та розвитку (1969) [8], Декларація про права розумово відсталих осіб (1971) [7], Декларація про права інвалідів (1975) [6], Стандартні правила забезпечення рівних можливостей відносно інвалідів (1994) [23].

Міжнародні документи стали відправною точкою у розробці постанов і законів України щодо захисту і підтримки інвалідів різної категорії, про що свідчать Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні»(1994), Постанова Кабінету Міністрів України «Про створення навчально-реабілітаційних центрів» (2000), Указ Президента України «Про додаткові заходи щодо посилення соціального захисту інвалідів та проведення в Україні у 2003 році, Року людей з інвалідністю» (2002). Ці та інші законодавчі документи певною мірою сприяють реалізації Компенсаційної програми розв'язання проблем інвалідності, започаткованої ще у 1992 р. Водночас саме законодавча база дозволила розробити систему соціального захисту інвалідів з урахуванням реальної ситуації в Україні, це стосується, зокрема: пенсійного забезпечення, державного соціального страхування, соціальної допомоги, системи пільг та компенсацій як соціальної підтримки, фінансового

забезпечення програм соціального захисту інвалідів, медичного забезпечення інвалідів, організації їх освіти та соціальної і професійної реабілітації тощо.

Отже, інтеграція – це процес надання особам з функціональними обмеженнями реальних можливостей брати участь у всіх видах і формах соціального життя на рівні і разом з іншими членами суспільства в умовах що компенсують йому відхилення в розвитку.

1.2. Розвиток впевненості в собі у молоді з інвалідністю як один із чинників успішної соціалізації

Важливим аспектом соціально-психологічної адаптації осіб з інвалідністю є розвиток впевненості в собі, віри у свої можливості, здібності, бажання досягати поставленої мети задля власного саморозвитку, самовдосконалення.

У психолого-педагогічній літературі проблема впевненості досліджувалася в різних напрямках: ставлення до себе, самооцінка (У. Джемс, С. Куперсміт, С. Максименко, М. Розенберг та ін.); образ-Я (І. Бех, М. Боришевський, І. Кон та ін.); Я-концепція (Р. Бернс, Е. Еріксон та ін.); саморегуляція (О. Леонтьєв, В. Петровський, С. Рубінштейн та ін.); вольова якість особистості (М. Левітов, О. Чернікова та ін.).

У контексті висвітлення питання важливим є з'ясування сутності поняття «впевненість». Для визначення і характеристики поняття «впевненість у собі» звернімося насамперед до словникових джерел, які пояснюють його як: «віра в щось, відчуття впевненості у власних силах та оточення; відчуття суб'єктом власних можливостей як адекватних тим завданням, які стоять перед ним у житті, та тим, які він ставить перед собою». Вона може виявлятися в окремих видах діяльності, ставленні суб'єкта до дійсності, бути стійкою якістю особистості. Формування впевненості в собі полягає у вихованні адекватних (відповідно до можливостей людини) прагнень і самооцінки [2]; «готовність суб'єкта вирішувати складні завдання, причому рівень домагань залишається стабільним відносно страху невдачі. Якщо рівень здібностей значно нижчий

потрібного для наміченої дії, то має місце самовпевненість або невпевненість у собі» [17].

В. Ромек розглядає поняття «впевненість у собі» як властивість особистості, центральним утворенням якої є позитивна оцінка своїх умінь і здібностей спрямованих на досягнення мети та задоволення власних потреб. На думку вченого, для формування впевненості у собі важливим є не стільки досягнення життєвого успіху, як оцінка результатів діяльності колег. Позитивні оцінка формує впевненість в собі, визначає соціальну сміливість у плануванні наступних завдань, сприяє розвитку позитивної мотивації до діяльності, розвиває ініціативність.

На думку А. Сіренко, «впевненість у собі» виявляється в позитивному ставленні до себе, реалізації власних бажань через співвідношення своїх можливостей із бажаним результатом; адекватна самооцінка діяльності; ініціативність та активність життєвої позиції [21, с.59].

Т. Комар експериментально виявила домінуючі негативні особистісні утворення молоді з обмеженими можливостями: підвищений рівень тривожності, уникання та ухиляння, як спосіб реагування на проблеми у взаємодії з іншими людьми; ригідність у поведінці, сором'язливість, образа, почуття провини (неприйняття своїх вад), залежність у поведінці. На переконання вченої, для розвитку особистості з особливими потребами важливо відчувати прийняття з боку близького оточення, формування ініціативності, автономності, створення ситуацій успіху в діяльності [15].

На підставі здійсненого теоретичного аналізу досліджень науковців, можемо констатувати, що проблема впевненості пов'язана із вольовою та когнітивною сферою особистості. Суголосні з позицією Є. Ільїна та М. Левітова, які розглядають поняття «впевненість» разом з поняттям «невпевненість», оскільки, особистість поєднує в собі стани як вольової активності так і пасивності, рішучості – нерішучості. Виділення якогось одного з компонентів нівелює цілісний підхід до проблеми розвитку особистості [21, с.13].

Виникнення невпевненості у собі в людей з інвалідністю пов'язане з впливом сім'ї, ставленням рідних та самої особи до своєї хвороби. Занадто поблажливе ставлення з самого дитинства батьків до дітей призводить до гальмування розвитку самостійності та ініціативності, а гіперопіка та надмірна тривога створюють стійке переконання в дитини, що вона сама ні на що не здатна.

Неприйняття ситуації хвороби дитини батьками, недовіра до фахівців та методів лікування, агресивність до інших створюють умови, в яких дитина сприймає себе як тягар, не відчуває себе потрібною, цінною, що в подальшому суттєво впливає на її соціалізацію. Прийняття – означає прагнення батьків навчити дитину самостійно турбуватись про себе, залучати до спільної діяльності, спілкуватися з однолітками, вірити у власні успіхи та можливості.

Ефективність психологічної адаптації залежить від адекватного сприйняття себе та своїх соціальних зв'язків, цілей, ціннісних орієнтацій. Викривлене чи недостатньо розвинуте уявлення про себе веде до порушень адаптації в соціумі.

Отже, впевненість у власних можливостях формується з дитинства і має вагомий вплив на соціалізацію молоді з інвалідністю в майбутньому. Завдання дорослих – підтримати дитину, допомогти їй інтегруватися та соціалізуватися в соціум, розвинути навички самообслуговування, створити можливості для саморозвитку та самореалізації своїх потенційних можливостей.

1.3. Особливості соціалізації молоді з обмеженими можливостями у сучасному суспільстві

Поняття «соціалізація» почало активно вивчатися у 40-х р. ХХ століття в роботах А. Госіна, І. Толмена, Е. Маккобі та інших. На теренах нашої країни питання соціалізації стало предметом вивчення І. Кона, В. Паригіна у 70-х – початку 80-х років ХХ століття. Завдяки роботам учених вперше у вітчизняній педагогічній літературі почала впроваджуватись ідея про активність особистості в процесі входження в суспільство та інтеграцію з ним.

Поняття соціалізації є багатограним та складним. Вони вивчається у філософії, соціології, антропології, соціальній психології та педагогіці і кожна з цих наук акцентує увагу на певному аспекті означеного феномену. Найбільш вживані визначення поняття «соціалізація» наведені у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1.

Автор	Визначення поняття «соціалізація»
Т. Парсонс	Соціалізація – поєднання індивідуальної мотивації з функціональними потребами суспільства [20].
Г. Андрєєва	Соціалізація – це двобічний процес, який містить, з одного боку, засвоєння індивідом соціального досвіду шляхом входження в соціальне середовище, систему соціальних зв'язків; з іншого боку – процес активного відтворення індивідом систем соціальних зв'язків за рахунок включення в соціальне середовище [1].
Б. Вульфів	Соціалізація – спроможність людини до побутового (фізичного), морального, соціального виживання як в існуючих, так і в нових обставинах, готовність обирати правильні способи буття, зберігаючи активну позицію [5].
А. Капська	Соціалізація – процес послідовного входження індивіда в соціальне середовище, що супроводжується засвоєнням і відтворенням культури суспільства внаслідок взаємодії людини зі стихійними та цілеспрямовано створюваними умовами життя на всіх вікових етапах [22].
Т. Кравченко	Соціалізація – це процес освоєння дитиною норм, правил, цінностей, моделей поведінки, формування основних параметрів особистості (свідомості, почуттів, здібностей) завдяки входженню в життєдіяльність суспільства і творче виконання сукупності спеціальних ролей [18].

Отже, соціалізація (від лат. *socialis* – суспільний) – це процес входження індивіда в суспільство, засвоєння ним соціального досвіду, ролей, норм та цінностей, необхідних для успішної життєдіяльності.

Труднощі молоді з особливими потребами пов'язані не лише з відчуттями фізичного обмеження чи дискомфорту, переживанням втрати своїх можливостей, але й з «багажем» того негативного ставлення, з яким стикається людина у своєму оточенні. Адже з інвалідністю асоціюється не лише фізична чи психічна неспроможність. Уявлення про молоду особу з особливими

потребами як про людину, яка багато чого не може робити, яка потребує допомоги інших, викликає найчастіше почуття жалю, а це в свою чергу заважає включатися в активні соціальні взаємини. З метою уникнення такого ставлення, молодь з особливими потребами здебільшого спілкуються лише з подібними до себе. Особливо актуальним є питання соціалізації молоді, яка має тяжкий ступінь розумової та фізичної обмеженості [4, с. 40].

На даний час, суспільство стало більш толерантним до проблеми інвалідності.

Питання соціалізації піднімається з раннього дитинства і сприяє поступовому включенню дітей з обмеженими функціональними можливостями в соціум. Також дану проблему покликані вирішувати спеціальні установи, мета яких – допомогти дитині самоствердитися, соціально інтегруватися, наскільки це можливо. Для того, щоб всебічно допомогти певною мірою обмеженим дітям, спеціалізовані установи в роботі з дітьми, молоддю з особливими потребами повинні стати для них основним, але не єдиним місцем для життя. Важливе завдання спеціалізованих установ полягає в тому, щоб сформувати в суспільстві розуміння проблем дітей, підлітків, молоді, які мають особливості в розвитку.

Та це лише початковий етап, який не завжди може пройти успішно. Діти виростають, стають більш самостійними та починають приймати власні рішення. Молодь з інвалідністю повинна не лише почуватися комфортно в сучасному суспільстві, а й мати усі належні можливості для саморозвитку, самореалізації та втілення в життя власних ідей. Але часто на заваді цьому стає невпевненість у своїх силах та можливості щось змінити, а також відсутність платформ, де можна було б реалізувати власний потенціал, не зважаючи на певні вади. Одним із можливих шляхів вирішення цього питання є відкриття нових та удосконалення вже існуючих інклюзивних молодіжних центрів, які матимуть не лише усі належні архітектурні умови, а й розроблені програми для роботи з молоддю та її інтеграції в суспільне життя.

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІ З ІНВАЛІДНІСТЮ В ІНКЛЮЗИВНОМУ МОЛОДІЖНОМУ ЦЕНТРІ «PARAGRAPH»

2.1. Особливості здійснення реабілітації інвалідів у спеціалізованих установах м. Івано-Франківська

Важливим компонентом соціалізації молоді з інвалідністю є реабілітація у спеціалізованих установах.

Реабілітація – це вплив, що визначається соціальною підтримкою і соціальним захистом людей, які їх потребують через соціальну незахищеність, хворобу, дисфункції або інші соціальні причини [16, с. 75].

На даний час в Івано-Франківську діє декілька закладів, які працюють із молоддю з особливими потребами, зокрема: Івано-Франківський міський центр соціально-психологічної реабілітації дітей та молоді з функціональними обмеженнями «Дивосвіт», Центр психологічної допомоги дітям «Серденько», Благодійний фонд «Карітас».

Аналізуючи роботу даних закладів, варто зазначити, що діяльність Івано-Франківського міського центру соціально-психологічної реабілітації дітей та молоді з функціональними обмеженнями «Дивосвіт» спрямована на надання психологічних, соціально-педагогічних, соціально-медичних, інформаційних послуг дітям та молоді з функціональними обмеженнями й членам їх сімей. Соціальна значимість закладу полягає в тому, що діти та молодь з функціональними обмеженнями мають можливість спілкуватись один з одним, знаходитись в позитивному середовищі прийняття та підтримки, реалізовувати свої творчі можливості та підтримувати набуті навички, брати участь у громадському житті [9].

Основним завданням Центру є:

- створення сприятливих умов для розвитку позитивних нахилів, творчих здібностей та самовираження дітей та молоді з функціональними обмеженнями;

- формування готовності для самостійного життєзабезпечення, праці; почуття власної гідності; громадянської позиції; входження в суспільство з власним умінням; виховання морально здорового покоління [9].

Однією з переваг закладу є терапевтична робота з батьками клієнтів центру. Зокрема на базі центру функціонує клуб «Шанс», де працює психотерапевт — Анатолій Гаргаун.

Центр психологічної допомоги дітям «Серденько» – це новітній формат закладу, де надають психологічні послуги. Центр працює у трьох напрямках: діагностичний (здійснення комплексного психологічного дослідження; сімейних взаємин; діагностика пізнавальної, емоційної, особистісної сфери; терапевтичний (у разі виявлення тривожності, панічних нападів, психічних травм); консультаційний (консультування батьків, дітей, сімей).

Однією з особливостей закладу є наявність першої у Західному регіоні «Зеленої кімнати», що дозволяє різносторонньо працювати з дітьми, які пережили насильство та інші важкі життєві обставини.

Благодійний фонд «Карітас». Мета діяльності – безкорислива допомога, спрямована на надання матеріальної та фінансової допомоги, усім потребуючим. Здійснюючи благодійну діяльність, Фонд сприяє соціальній реабілітації людей з інвалідністю, наданню допомоги соціально незахищеним верствам населення, забезпеченню хворих, інвалідів і самотніх людей похилого віку медикаментами та товарами першої необхідності; організації дозвілля та соціальної реабілітації неповносправної молоді.

У районах Івано-Франківської області (сmt. Рожнятів, м. Калуш, м. Тисмениця, Витвицька ОТГ) діють структури самопомоги для дітей та молоді з інвалідністю, в яких діти мають змогу брати участь в організованих працівниками майстер-класах, тренінгах із соціальної адаптації змістовно проводити дозвілля [24].

Здійснивши аналіз роботи даних закладів, можна зробити висновок, що їхня діяльність спрямована на надання психологічних, матеріальних, соціально-педагогічних, соціально-медичних, інформаційних послуг дітям та молоді з

функціональними обмеженнями, а також членах їх сімей. Проте, у молодих людей з інвалідністю виникає ще низка проблем, які не може вирішити жодна з вищеназваних установ. Однією з таких проблем є соціалізація молоді не лише в спеціалізованих установах в оточенні тих, хто зіткнувся з тією ж проблемою, а й залучення їх до повноцінного суспільного життя поза межами таких закладів та надання можливостей для саморозвитку й самореалізації. Окрім того, люди, які потребують інклюзивності, не знають, як ефективно комунікувати та не вміють відстоювати свої права й інтереси, оскільки невпевнені у власних силах та можливостях щось змінити.

Одним із можливих шляхів розв'язання даних проблем є відкриття нових та удосконалення вже існуючих інклюзивних молодіжних центрів, які не тільки відповідають архітектурним вимогам, а й працюють за спеціально розробленими програмами задля успішної інтеграції молоді в суспільне життя, зокрема: залучення людей з інвалідністю до різноманітних лекцій, тренінгів й майстер-класів та створення сталої платформи, що працюватиме з молоддю міста та регіону, яка має певні фізичні чи розумові труднощі, але прагне соціалізуватися, самореалізуватися чи втілити власну ідею в життя, а також прагне відстоювати свої права та інтереси в суспільстві.

2.2. Діагностика рівня соціалізації людей з інвалідністю та впровадження експериментального дослідження

Діагностика рівня соціалізації людей з інвалідністю здійснювалась шляхом експериментального дослідження. Дослідження проводилось за допомогою онлайн-опитування із запровадженням сучасних інформаційних технологій – спеціально розробленої Google-форми і тривало 1 місяць. В дослідженні взяло участь 98 осіб з інвалідністю, що проживають у місті Івано-Франківськ, віком від 16 до 35 років.

На основі проведеного анкетування (див. Додаток А) виявлено, що 73,47 % респондентів мають вади опорно-рухового апарату, 12,24 % – розумові

вади, 7,14 % – вади зору, 7,14 % – вади слуху. Результати наведені в діаграмі 2.1.

Діаграма 2.1 Види інвалідності молоді, яка займається в інклюзивному молодіжному центрі «Paragraph»

На запитання анкети: «Чи вистачає вам спілкування?» більша частина опитаних респондентів (46,94 %) визнала, що їм не вистачає спілкування, причому дуже, оцінивши відповідь 1 балом. Це пов'язано з тим, що молодь з функціональними обмеженнями здорове суспільство не сприймає сповна, недооцінює та не розуміє, а це породжує психологічний бар'єр та зменшує бажання до подальшої комунікації. Розподіл відповідей респондентів наведено в таблиці 2.1.

На запитання анкети «Чи часто ви відвідуєте різноманітні навчальні та культурні заходи?» більшість респондентів (47,9 %) відповіли «Ні», оскільки самостійно вони не можуть це зробити, 23,4 % відповіли, що соромляться відвідувати такі місця через свою зовнішність, 17,3 % – «немає матеріальних можливостей!», 11,2 % відповіли, що інколи відвідують, проте, відповідаючи на запитання «Які саме заходи вами були відвідані?», респонденти не змогли пригадати і вказати жодного. Наступне запитання анкети мало на меті виявити «Чи заважають вам стереотипи щодо людей з обмеженими можливостями?». 45,9 % опитаних оцінили відповідь у 2 та 4 бали, що є високим показником залежності думки від інших (що про мене скажуть, що подумають). Виходячи з цього нас цікавило запитання «Чи є проблемою стереотипи щодо людей з

обмеженими можливостями?» 53 %опитаних дали ствердну відповідь «Так» аргументуючи це тим, що у більшості населення сформовані хибні враження щодо людей з інвалідністю, які заважають їм повноцінно соціалізуватися.

Таблиця 2.1.

**Шкала оцінювання необхідності в спілкуванні молоді
з функціональними обмеженнями**

Запитання	Шкала оцінювання				
	1	2	3	4	5
Чи вистачає вам спілкування? Оцініть необхідність спілкування за шкалою від 1 до 5, де 1 – дуже не вистачає, 5 – вистачає цілком.	46 (46,94%)	19 (19,39%)	15 (15,31%)	12 (12,24%)	6 (6,12%)
Чи часто ви відвідуєте різноманітні навчальні та культурні заходи?	47 (47,96%)	23 (23,47%)	17 (17,35%)	11 (11,22%)	-
Чи заважають вам стереотипи щодо людей з обмеженими можливостями? 1 – не заважають, 5 – дуже заважають.	-	45 (45,92%)	8 (8,16%)	45 (45,92%)	-
Запитання	Відповіді				
	Так		Ні		
Чи є проблемою стереотипи щодо людей з обмеженими можливостями? Відповідь так або ні.	53 (53,06%)		45 (45,92%)		

Наведений вище аналіз діяльності закладів, які працюють з молоддю, що має певні вади, та проведене онлайн-опитування за допомогою Google-форми стали підставою для створення першого в Івано-Франківську молодіжного інклюзивного центру «Paragraph», на базі якого спільно з Благодійним Фондом «Хребет» та за грантової підтримки «UrbanSpace 100» було реалізовано проєкт «Ноги чи колеса, це лиш спосіб пересування». Реалізація проєкту здійснювалася у співпраці з ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», а також командою волонтерів та представниками громадських організацій.

Головною метою даного проєкту є соціалізація молоді з інвалідністю, підтримка і заохочення її до пізнання нового, стимулювання до дії та

спілкування, а також реалізації потенційних можливостей поза межами спеціалізованих установ.

2.3. Аналіз результатів дослідження

Узагальнений аналіз отриманих результатів діагностики рівня соціалізації молодих людей з інвалідністю дозволив дійти висновку, що більшість із них мають низький рівень соціалізації, важко йдуть на контакт, замкнуті, у них немає друзів та вони рідко відвідують культурні заходи, соромляться своїх вад та ін.

Задля цього була розроблена комплексна програма (див. Додаток Б), мета якої – налагодження комунікативно-мовленнєвої взаємодії та сприятливих взаємин учасників програми; формування навичок самореалізації та успішної інтеграції в соціум; подолання страху та невпевненості в собі; вміння відстоювати свою громадянську позицію. З цією метою було проведено ряд заходів, зокрема: тренінг «Мрії-цілі-дії» (див. Додаток В), мета якого – навчити учасників долати бар'єри на шляху до мети й вчитися позбуватися їх повністю, мотивувати до роботи над собою та знаходити баланс між особистими та професійними цілями. Учасники заходу, шляхом виконання різних вправ, мали змогу дати відповіді на такі питання, як: чим насправді вам подобається займатися в житті; робота мрії – яка вона саме для вас; як розпізнати свої таланти; ваша мета: справжня чи нав'язана, як розрізнити?

Інформаційний тренінг «Сам собі прокурор» (див. Додаток Г) мав на меті виявити знання учасників щодо прав людини. Перед молодими людьми було поставлено завдання: прочитати ситуації та записати на папері перелік прав людей з інвалідністю, які порушені, а також зафіксувати, у яких державних і міжнародних документах зазначені ці права. Після цього, відбувався спільний аналіз усіх ситуацій, а також запис на підготовленому плакаті, прав, які мають люди з інвалідністю.

Проведений майстер-клас «Я художник – я так бачу!» (див. Додаток Д) мав на меті розкрити творчий потенціал учасників через застосування арт-

терапії, допомогти гармонізувати емоційний стан та навчити виражати власні емоції, почуття через творчість. Майстер-клас проходив у два етапи. На першому етапі заняття учасники малювали осінній натюрморт, на другому – відбулася виставка робіт у фортечній галереї «Бастіон» з метою привернення уваги до проблеми інвалідності громадян міста.

Майстер-клас по ліпленню з глини «Весняна пташка» (див. Додаток Д) переслідував мету розкрити творчий потенціал учасників, гармонізувати їхній емоційний стан та допомогти у вираженні власних почуттів через роботу з глиною. Учасники заходу мали змогу зробити власні вироби з глини та розфарбувати вже готові керамічні пташки. Даний захід був своєрідною медитативною практикою та психологічною розрядкою для людей з інвалідністю.

Після проведення описаних вище заходів (тренінгів, майстер класів, лекцій, ігрових занять) серед учасників експериментального дослідження було проведено підсумкове онлайн-опитування (див. Додаток Е) задля визначення ефективності проведеної нами роботи. В опитуванні взяли участь 98 респондентів. Результати онлайн опитування учасників, що відвідували організовані заходи в інклюзивному молодіжному центрі «Paragraph», подано в таблиці 2.2.

Наведений в таблиці 2.2. аналіз результатів опитування, засвідчив, що респонденти жодне з поставлених в анкеті запитань не оцінили нижче двох балів. Так, на перше запитання анкети: «Чи сподобалися вам організовані Центром заходи» – 65,31 % опитаних поставили найвищу оцінку – 5; 30,61 % – оцінили відповідь чотирма балами, 4,8 % – поставили оцінку 3. На запитання онлайн-анкети: «Чи комфортно вам було на заході, який ви відвідали?» – 94,9 % респондентів відповіли «так», 1,02 % респондентів оцінили рівень комфортності оцінкою «3». Третє запитання анкети мало на меті з'ясувати, чи корисною була інформація під час лекцій та тренінгів – 97,96 % поставили найвищу оцінку – 5 балів, що свідчить про важливість проведеної в центрі роботи, оскільки молоді люди прагнуть розвиватися, вдосконалюватися,

почувати себе комфортно. Майже всі опитані (98,98 %) знайшли нових друзів, їм приємно разом проводити час, обмінюватися ідеями та враженнями, приємно, що їх сприймають на рівних, спілкуються як з дорослими особистостями, ставлять конкретні завдання і вимагають конкретного результату.

Таблиця 2.2.

Результати онлайн опитування учасників, що відвідували заходи організовані в інклюзивному молодіжному центрі «Paragraph»

Запитання	Шкала оцінювання				
	1	2	3	4	5
Чи сподобалися вам організовані Центром заходи? Оцініть їх за шкалою від 1 до 5, де 1 – зовсім ні, 5 – дуже сподобалося.	-	-	4 (4,8%)	30 (30,61%)	64 (65,31%)
Чи комфортно вам було на заході, який ви відвідали? Оцініть за шкалою від 1 до 5, де 1 – не комфортно, 5 – дуже комфортно.	-	-	1 (1,02%)	7 (7,14%)	90 (91,84%)
Чи корисною для вас була інформація, яку ви отримали під час лекцій та тренінгів? 1 – зовсім ні, 5 – дуже корисна.	-	-	-	2 (2,04%)	96 (97,96%)
Чи сподобався вам майстер-клас, який ви відвідали? 1 – зовсім ні, 5 – дуже сподобалось.	-	-	-	7 (7,14%)	91 (92,86%)
Запитання	Відповіді				
	Так		Ні		
Чи знайшли ви тут нових друзів та однодумців? Відповідь так або ні.	97 (98,98%)		1 (1,02%)		
Чи готові ви надалі відвідувати такі заходи? Відповідь так або ні.	93 (94,90%)		5 (5,10%)		

Здійснений аналіз онлайн-опитування свідчать про доцільність та необхідність реабілітації молоді з інвалідністю поза межами спеціалізованих установ, зокрема в молодіжних інклюзивних центрах, адже це позитивно впливає на їх соціалізацію, розвиток комунікативних здібностей та розкриття власного потенціалу.

Підводячи підсумки, варто зазначити, що дані заходи відвідало більше 150 осіб, було залучено команду з 30 волонтерів, а інформаційне охоплення склало понад 10 тисяч переглядів. Та це ще далеко не все, адже в подальшому планується створення інклюзивної молодіжної ради для забезпечення сталості та розвитку даної ініціативи в інших містах України.

ВИСНОВКИ

Проблема інвалідності є далеко не новою і охоплює, без перебільшення, всю історію людства. Вчені по-різному визначають поняття інвалідності. Л. Байда та О. Красюкова-Енс зазначили п'ять найбільш поширених визначень цього стану: біомедичне визначення, філантропічне визначення, соціологічне визначення, економічне визначення та соціально-політичне визначення. Останнє визначення кардинально відрізняється у трактуванні поняття «інвалідності», оскільки воно виводить даний термін з індивідуальної сфери і переносить у сферу соціального оточення.

Отже, молодь з функціональними обмеженнями – це особа, яка повністю або частково втратила здатність чи можливість виконувати самостійно ті чи інші функції у порівнянні зі здоровими людьми внаслідок захворювання, травми або вроджених вад.

Також ефективність психологічної адаптації залежить від адекватного сприймання себе та своїх соціальних зв'язків, цілей, ціннісних орієнтацій, прийняття свого соціального статусу. Адже викривлене чи недостатньо розвинуте уявлення про себе веде до порушень адаптації. Впевненість у власних можливостях формується з самого дитинства і має вагомий вплив на соціалізацію молоді з інвалідністю в майбутньому.

Якщо говорити простіше, то для більш успішного вирішення проблеми соціалізації молоді з обмеженими можливостями необхідно «перш за все» змінювати як ставлення суспільства до людей з певними вадами, так і розуміння людиною власних можливостей без навішаних їй суспільством ярликів.

На даний час, суспільство стало більш толерантним до проблеми інвалідності. Питання соціалізації піднімається з самого дитинства і сприяє поступовому включенню дітей з обмеженими функціональними можливостями з соціум. Окрім того, кількість спеціалізованих закладів і фахівців у даній сфері щороку зростає.

Молодіжні інклюзивні центри є невід'ємною частиною процесу соціалізації молоді з інвалідністю. Адже вони забезпечують неформальну та громадянську освіту, змістовне дозвілля, можливості для саморозвитку, сприяють покращення комунікативних здібностей, дають відчуття власної приналежності та права щось змінити. Інтеграція дітей та молоді, а також їх включення в повноцінне та активне життя є важливим етапом розвитку сучасного суспільства. Бо жодна людина чи то з інвалідністю чи то без неї, не повинна бути відокремленою від соціуму, а статус інваліда не може позбавляти можливості бути повноцінним членом суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андреева Г. М. Социальная психология. Москва : АспектПресс, 1996. 376 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.
3. Всесвітня декларація прав людини. URL: https://old.irs.in.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=82:1&catid=47:un&Itemid=74&lang=uk (дата звернення: 03.11.2019).
4. Вступ до соціальної роботи: навч. посібник для студентів ВНЗ / за ред. Т. В. Семігіної, І. І. Миговича. Київ : Академвидав, 2005. 304 с.
5. Вульфів Б. З. Семьпарадоксовоспитания. Москва : Новая школа, 1994. 118 с.
6. Декларація про права інвалідів. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_117 (дата звернення: 12.11.2019).
7. Декларація про права розумово відсталих осіб. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_119 (дата звернення: 25.10.2019).
8. Декларація соціального прогресу та розвитку. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_116 (дата звернення: 25.10.2019).
9. Звіт про роботу Івано-Франківського міського центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та Центру соціально-психологічної реабілітації дітей та молоді з функціональними обмеженнями «Дивосвіт» за 2015 рік. URL: <http://mvk.if.ua/cssm/36941> (дата звернення: 20.10.2019).
10. Ільясов Р. А. Методичний посібник з організації професійного навчання за робітничими професійними та його соціально-психологічного супроводу в умовах центрів професійної реабілітації інвалідів. Київ, 2006. 105 с.
11. Інвалідність і суспільство: навчальний посібник / заг. ред. Л. Байда, О. Красюкова-Енс. Київ : Канадський центр вивчення неповносправності; ВГСПО «Національна Асамблея інвалідів України», 2012. 188 с.

- 12.Інклюзивна освіта. Підтримка розмаїття у класі: практ. посіб. / [Тім Лорман, ДжоанДеппелер, Девід Харві];пер. з англ. Київ : СПД-ПО Парашин І. С., 2010. 296 с.
- 13.Капська А. Й. Соціальна педагогіка: підручник. 4-те вид. виправ. та доп. / за ред. проф. А.Й. Капської. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 488 с.
- 14.Когут І. Соціальна інтеграція осіб із інвалідністю та роль адаптивної фізичної культури в її реалізації.Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2014. № 4. С. 61–66.
- 15.Комар Т. О. Особливості дезадаптації студентів з особливими потребами. Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами: збірник наукових праць. Київ : Університет «Україна», 2005. С. 231–232.
- 16.Концепція ранньої соціальної реабілітації дітей-інвалідів. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1545-2000-%D0%BF>(дата звернення: 20.10.2019).
- 17.Короткий психологический словарь / под. общей ред. А. В. Петровского и М. Г. Ярошевского. Москва : изд-во политической литературы, 1985.431 с.
- 18.Кравченко Т. Соціалізація дітей шкільного віку у взаємодії сім'ї і школи: монографія. Київ : Фенікс, 2009. 416 с
- 19.Кравченко М. В. Актуальні проблеми соціального захисту інвалідів в Україні.URL: <http://www.academy.gov.ua/> (дата звернення: 20.10.2019).
- 20.Парсонс Т. Понятіеобщества: компоненты их взаимоотношения. URL:[http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/ Sociolog/pars/pon_ob.php](http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Sociolog/pars/pon_ob.php) (дата звернення: 20.10.2019).
- 21.Сіренко А. Є. Формування у старших дошкільників впевненості в собі у груповій діяльності: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08. Київ, 2016. 293 с.
- 22.Соціальна педагогіка: підручник / за ред. А. Капської. Київ : Центр навчальної літератури, 2003. 256 с.

- 23.Стандартні правила забезпечення рівних можливостей відносно інвалідів.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_306 (дата звернення:
25.10.2019).
- 24.У Франківській області працюють структури самопомоги дітей та
молоді з інвалідністю. URL: <http://caritas.ua/news/u-frankivskij-oblasti-pratsyuyut-struktury-samodopomogy-ditej-ta-molodi-z-invalidnistyu/>(дата
звернення: 20.10.2019).

ДОДАТКИ

Додаток А

Фрагменти Google-форми для проведення дослідження рівня соціалізації молоді з інвалідністю

Дослідження рівня соціалізації молоді з інвалідністю

*Обов'язкове поле

Скільки вам років? *

Менше 16

16-35

Більше 35

Чи є у вас певні вади, якщо так то які? *

Немає

Вади опорно-рухового апарату

Вади зору

Посилання на Google-форму з опитуванням: <http://bit.ly/2QUnZTb> .

Додаток Б

**Комплексна програма заходів соціалізації молоді з інвалідністю в
інклюзивному молодіжному центрі «Paragraph»**

№	Зміст діяльності	Термін проведення	Цільова група
I. Підготовчий етап			
1.	Онлайн-опитування молодих людей для визначення особливостей роботи в центрі. Діагностика рівня соціалізації та адаптації.	Червень	Молодь з ОФМ, працівники центру
2.	Проведення бесіди з молоддю з метою з'ясування поведінкових та комунікативних бар'єрів, труднощів соціалізації, актуальних питань які цікавлять молодих людей з інвалідністю.	Червень	Працівники центру
3.	Проведення бесіди з батьками з метою визначення моделей поведінки в домашніх умовах.	Червень	Батьки, працівники центру
4.	Аналіз отриманих результатів, розробка рекомендацій	Червень	Адміністрація та працівники Центру
5.	Консультативна зустріч з фахівцями р узгодженого планування спільних дій різних фахівців щодо створення плану реалізації Комплексної програми	Червень	Адміністрація, соціальні працівники
II. Основний етап			
1.	Проведення тренінгу «Мрії-цілі-дії» (мета – навчити учасників долати бар'єри на шляху до мети й позбуватися їх, мотивувати до роботи над собою; знаходити баланс між особистісними та професійними цілями)	Липень	Молодь з ОФМ працівники центру, волонтери
2.	Проведення майстер-класу «Я художник – я так бачу!» (мета – розкрити творчий потенціал учасників через застосування арт-терапії, допомогти гармонізувати емоційний стан та навчити виражати власні почуття через творчість)	Липень	Молодь з ОФМ працівники центру, волонтери
3.	Конкурс «Повір у себе» (мета – розвиток творчих здібностей молоді, сприяння в реалізації їхніх талантів, привернення уваги громадськості до проблем людей з особливими потребами)	Липень	Молодь з ОФМ працівники спеццентрів
4.	Відвідування міського драматичного театру (мета: культурне збагачення та відпочинок молоді з інвалідністю)	Липень	Молодь з ОФМ працівники центру, волонтери, батьки вихованців
5.	Проведення лекції «Як не здатися у лапи відчаю» (мета – допомогти учасникам у розумінні та	Серпень	Молодь з ОФМ,

№	Зміст діяльності	Термін проведення	Цільова група
	подоланні їхніх проблем, мотивувати на успіх у складних ситуаціях, навчити долати психологічний бар'єр інвалідності, як перешкоди в самореалізації)		психолог, працівник центру
6.	Проведення тренінгу «Сам собі прокурор» (мета - тренінгу: виявити знання учасників з області прав людини)	Серпень	Молодь з ОФМ, працівники центру
7.	Акустичний літературний вечір «На одинці» (мета - розвиток творчих здібностей та відпочинок людей з інвалідністю)	Серпень	Молодь з ОФМ працівники центру, волонтери
8.	Захід «Кіно + піца» (мета: влаштувати цікавий відпочинок з метою соціалізації молоді з інвалідністю)	Серпень	Молодь з ОФМ працівники центру, волонтери
9.	Проведення майстер-класу «Весняна пташка» (мета - розкрити творчий потенціал учасників, гармонізувати емоційний стан та допомогти у вираженні власних почуттів через роботу з глиною)	Вересень	Молодь з ОФМ працівники центру, волонтери
10.	Проведення лекції «Впевненість в собі» (мета – дати уявлення про поняття впевненості, її характерні ознаки, вербальні й невербальні вияви впевненості й невпевненості; допомогти виховати почуття впевненості в собі, відпрацювати практичні навички здійснення самооцінки)	Вересень	Молодь з ОФМ працівники центру, волонтери
11.	Вечір настільних ігор (мета – організація культурного відпочинку молоді з інвалідністю)	Вересень	Молодь з ОФМ
III. Завершальний етап			
15.	Контрольна діагностика рівня соціалізації та адаптації молоді з інвалідністю	Жовтень	Молодь з ОФМ, працівники центру
16.	Аналіз ефективності реалізації проведеного дослідження	Жовтень	Адміністрація та працівники Центру

Додаток В**Психологічно-мотиваційний тренінг «Мрії-цілі-дії»**

Мета тренінгу: навчити учасників долати бар'єри на шляху до мети й позбуватися їх повністю, навчити черпати натхнення та мотивацію для роботи над собою та знаходити баланс між особистими та професійними цілями.

Завдання:

- активізувати учасників до досягнення поставлених цілей;
- допомогти визначити реальну мрію;
- проаналізувати шлях до реалізації мети.

Категорія учасників тренінгу: молодь з інвалідністю (вік 16-35 років).

Кількість учасників тренінгу: 15-20 осіб.

Час, необхідний для проведення тренінгу: 3 години.

Кількість тренерів – 1 особа: психолог.

Форма проведення: просвітницький тренінг.

Структура тренінгу

Зміст діяльності	Орієнтована тривалість, хв
Відкриття тренінгу, привітання учасників, представлення тренера	20
Вправа «Що таке мета, а що мрія?»	30
Вправа «Я зараз, Я у майбутньому»	30
Вправа «Власні ресурси»	30
Вправа «Цілі та їх досягнення»	30
Завершення тренінгу, обмін враженнями	40

Хід проведення тренінгу

Обладнання: роздаткові матеріали: листочки, ручки, олівці; фліпчарт.

Вправа 1. «Що таке мета, а що мрія?»

Про що ви мрієте найбільше? Виділіть одну найбільш важливу мрію актуальну для вас саме зараз. Запишіть її на листочку. Тепер надайте оцінку тому, що ви записали: ваше бажання відображає мрію чи його можна сміливо назвати метою. Ви лише думаєте про здійснення цього бажання чи вже зробили кроки для його реалізації?

Вправа 2. «Я зараз, Я у майбутньому»

Візьміть аркуш паперу та розділіть його навпіл. З лівої сторони опишіть себе зараз, у даний період часу. Описуючи, намагайтесь відповісти на такі питання: про що ви мрієте, до чого прагнете, що заважає здійсненню вашої мрії, що стримує вашу активність на шляху до її реалізації. Можливо ви завжди прогнозуєте лише негативні результати, а тому боїтесь починати діяти, можливо ви не вірите в те, що у вас може вийти так як ви плануєте.

А тепер уявіть, що ви вже досягли своєї мети. Праворуч намалюйте і опишіть себе за тими самими питаннями, але враховуючи зміни, які мали б відбутися з вами на за весь період вашого шляху до успіху.

Рефлексія. Подивіться уважно на ваші малюнки, чи помітили ви різницю? Які зміни відбулися між першим і другим зображенням? Прокоментуйте їх?

Вправа 3. «Власні ресурси»

Складні ситуації зустрічаються майже кожного дня, але не кожна з них закінчується поразкою. Завдяки чому ми знаходимо вихід із складних життєвих ситуацій?

Розділіть ще раз аркуш паперу навпіл. Перша колонка буде мати назву «зовнішні ресурси», друга - «внутрішні ресурси». А тепер спробуйте виявити те, що завжди вас підтримує і допомагає запобігти невдачі у будь-якій життєвій ситуації. У першій колонці запишіть тих людей, на допомогу або пораду яких ви завжди можете розраховувати. У другій – найсильніші риси вашого характеру й темпераменту, які вже сьогодні вас підтримують.

Рефлексія. Тож на які власні ресурси ви можете розраховувати на шляху до досягнень?

Вправа 4. «Цілі та їх досягнення»

Визначення цілей. Без жодних обмежень, запишіть у стовпчик не менше шести бажань, здійснити які ви поки ще не змогли за якихось певних причин. Подумайте, про що ви мрієте, ким хочете стати у майбутньому, чим займатися.

Виділення пріоритетів. А тепер напроти кожного бажання визначте позицію за ступенем важливості й значущості від 1 до 6 (якщо цілей у вас не більше шести): 1- найважливіше бажання, а 6 – найменш важливе і його реалізація для вас сьогодні не дуже принципова.

Встановлення часових обмежень. Із наведеного переліку виберіть не більше чотирьох цілей, яких ви можете досягти вже в цьому році.

Виділення найбільш значних цілей. Підкресліть три ваші основні мети (від 1 до 3) і спробуйте визначити, як ви оцінюєте ваші бажання і прагнення їх досягти. Можливо в усіх трьох випадках, йдеться лише про мрію і ви насправді не дуже й вірите, що це здійсниться? А якщо вірите, то можливо пора вже починати діяти?

Рефлексія. Хто хотів би прокоментувати результати своєї роботи?

Інформаційний тренінг «Сам собі прокурор»

Мета тренінгу: виявити знання учасників щодо знань своїх прав

Завдання:

- активізувати потребу учасників тренінгу у знанні власних прав;
- навчити учасників тренінгу самостійно відстоювати свої права;
- підвищити рівень комунікаційних здібностей.

Категорія учасників тренінгу: молодь з інвалідністю (вік 16-35 років).

Кількість учасників тренінгу: 15-20 осіб.

Час, необхідний для проведення тренінгу: 60 хвилин.

Кількість тренерів — 1 особа: юрист.

Форма проведення: просвітницький тренінг.

Хід проведення:

Обладнання: роздаткові матеріали: листочки, ручки олівці; фліпчарт.

Першим етапом було об'єднання учасників тренінгу у сім малих груп, кожна з цих груп отримала певну ситуацію. Завдання для груп: прочитати ситуації та записати на аркуші папері перелік прав людей з інвалідністю, які порушені, а також зафіксувати, у яких державних і міжнародних документах зазначені ці права.

Наступним етапом був спільний аналіз усіх ситуацій, а також виокремлення, на підготовленому плакаті, прав, які мають люди з інвалідністю.

Завершальним етапом була консультація з професійним юристом.

Ситуації для обговорення на інформаційному тренінгу

«Сам собі прокурор»

Ситуація 1. Ірині 20 років, вона пересувається на інвалідному візку, веде закритий спосіб життя, майже не покидає власного будинку. Їй не подобається відчувати себе безпорадною. Вона прагне знайти своє місце в житті, отримати спеціальність, роботу. Окрім того, вона познайомилася з Тарасом, дуже позитивним молодим чоловіком. Дівчина хоче створити власну сім'ю. Ірина

живе з батьками та старшою сестрою, які повністю піклуються про неї. Мати запевняє дочку, що вона діє в її ж інтересах, не даючи їй можливості вести самостійний спосіб життя. Її і так прогодує сім'я, у неї також є сестра, яка завжди допомагатиме їй. Також мати не вірить у казки про кохання, тим більше до людини з інвалідністю. Мати впевнена, що на Ірині може одружуватися тільки дуже корислива людина, якій потрібна або їхня квартира, або машина, гроші тощо, але не дівчина в інвалідному візку. Матір з дочкою ведуть довгу та важку розмову, у результаті якої кожний залишається з власною думкою.

Ситуація 2. Віктор – інвалід, який рухається на візку та проживає у квартирі самостійно, багато років не виходить за її межі. Віктор вже не перший рік веде боротьбу з комунальним господарством, що обслуговує його будинок, адже воно повинне побудувати для нього пандус, щоб мав змогу самостійно вийти з будинку. У нього є мрія – потрапити в магазин і самому купити все, що потрібне. Йому вдалося добитися свого і комунальне підприємство встановило пандус, але такий крутий, що спускатися ним надзвичайно важко. Нарешті після довгих переговорів Віктору вдалося умовити начальника переробити пандус. І ось свято! Віктор вперше, без будь-якої допомоги, виїжджає на вулицю. Одразу ж біля під'їзду він зустрічає сусіда Сергія, який дивиться на нього із здивуванням. Сергій цікавиться, навіщо Віктор подолав стільки усього, щоб вийти на вулицю, адже соціальні працівники або хтось з сусідів може купити Віктору все необхідне. Сергій навіть пропонує свої послуги – сходити в магазин. Але Віктор повний рішучості потрапити туди самостійно. Сергію важко зрозуміти його відчуття. Віктор їде в бік магазину, зустрічаючи на шляху бар'єри: бордюри, ями. Але він долає їх. Коли ж Микола дістався магазину, він одразу ж засмучується, побачивши перед собою мармурові сходи на яких немає ніяких пандусів і поручнів.

Ситуація 3. Ольга – молода дівчина, має вади слуху, через що у неї нечітка мова. Оля намагається влаштуватися продавцем-консультантом у супермаркет. Але щоразу під час співбесіди в черговий магазин, їй відмовляють, супроводжуючи різними поясненнями: «Немає вакансій»; «А як

Ви збираєтеся спілкуватися з покупцями?! Ніхто у Вашу мову не вслухатиметься!»

Ситуація 4. Аня має інвалідність з дитинства, у неї маленький ріст, близько 139 см. Вона закінчила юридичний факультет інституту з «червоним дипломом». Після телефонної співбесіди вона прийшла влаштовуватися на роботу, але, коли її побачили (по телефону вона не сказала про свою інвалідність), їй одразу сказали, що місце, на яке вона претендувала, вже зайняте. Аня попросила сходити на ту ж саму співбесіду свою подругу, звичайну дівчину, без жодних вад. У цій фірмі їй сказали, що з радістю візьмуть її на роботу.

Ситуація 5. Хлопець, що пересувається на інвалідному візку, вчиться в Інституті на факультеті іноземних мов. Він розмістив своє резюме в інтернеті (у ньому він не вказав про свою інвалідність). Його запросило на співбесіду представництво зарубіжної фірми. У відділі кадрів фірми були дуже здивовані, що молода людина з інвалідністю. Йому сказали, що організація за три тижні переїздить із нових координат залишила тільки електронну адресу. Йому дали декілька сторінок для перекладу, сказавши, що це випробувальне завдання, і попросили вислати його електронною поштою, де надалі з ним сконтактують і скажуть про результати. Хлопець виконав завдання і відіслав, але вже більше двох місяців немає жодних результатів.

Ситуація 6. Фахівець: Вважає, що краще знає проблеми людей з інвалідністю, і обіцяє розробити ІПР без участі самого інваліда, який в цей час може не бути присутній. Говорить, що у держави грошей немає, але чим зможе, тим допоможе. Людина з інвалідністю: Чув, що є якась ІПР, але не знає, що це і чим може йому допомогти. Не упевнений, що вона йому взагалі потрібна та готовий довіритися фахівцю.

Додаток Д

**«Я художник — я так бачу!»— майстер-клас по написанню картин
акриловими фарбами**

Мета майстер-класу: розкрити творчий потенціал учасників через застосування арт-терапії, допомогти гармонізувати емоційний стан та навчити виражати власні почуття через творчість.

Категорія учасників майстер-класу: молодь з інвалідністю (вік 16-35 років).

Кількість учасників майстер-класу: 15-20 осіб.

Час, необхідний для проведення майстер-класу: 2 години.

Кількість тренерів — 1 особа: художник.

Хід проведення:

Обладнання: роздаткові матеріали: листочки, акрилові фарби, пензлі, олівці; композиція з фруктів.

Майстер-клас відбувався в два етапи. Першим було заняття, де учасники мали змогу самостійно та з допомогою професійного художника намалювати осінній натюрморт, а другим етапом стало розміщення картин у фортечній галереї «Бастіон» з метою привернення уваги, не лише до даного проєкту, а й до проблеми інвалідності як такої.

«Весняна пташка» — майстер-клас по ліпленню з глини

Мета майстер-класу: розкрити творчий потенціал учасників, гармонізувати їхній емоційний стан та допомогти у вираженні власних почуттів через роботу з глиною.

Категорія учасників майстер-класу: молодь з інвалідністю (вік 16-35 років).

Кількість учасників майстер-класу: 15-20 осіб.

Час, необхідний для проведення майстер-класу: 2 години.

Кількість тренерів – 1 особа: художник.

Хід проведення:

Обладнання: роздаткові матеріали: папір, глина, фарби; мультимедійний лекторій.

Учасники заходу мали змогу зробити власні вироби з глини, а також розфарбувати вже готові керамічні пташки. Даний захід є своєрідною медитативною практикою та психологічною розрядкою для людей з інвалідністю.

**Фрагменти Google-форми для проведення опитування респондентів,
щодо доцільності проведених заходів**

Фідбек - анкета

Нам цікаво дізнатися ваші враження щодо доцільності наших заходів у рамках даного проекту.

*Обов'язкове поле

Чи сподобався вам захід який ви відвідали? Оцініть його за шкалою від 1 до 5. *

1 2 3 4 5

Зовсім не сподобалося Дуже сподобалося

Чи знайшли ви тут нових друзів або однодумців? *

Так

Ні

Посилання на Google-форму з опитуванням: <http://bit.ly/35NiMAL>.

Додаток Є

